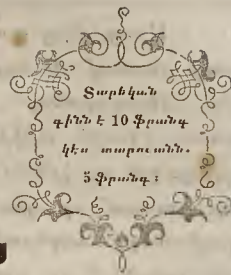

ԵՐԱՅԻՄ

Օ Ր Ա Գ Ի Ր Ը Ն Տ Ա Ն Ե Կ Ա Ն

Թ Ի Ի 15.

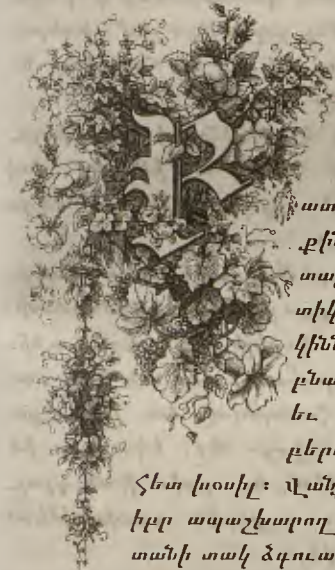
1859

Բ. ՀԱՅՈՐ.

ՅԵՒՈՑ ԽՂԻԿՐ ԿԸՄ ԳԻՊՈՒՐԿ

ԳԼՈՒԽ Է.

Զարմանալի անհոգություն:

ատերպոնի կուսանաց վանքին զատ խցի մը մէջ, շատ տարիններէ ի վեր դժբախտ տիկին մը կը բնակէր: Աս տիկինն օտար մարդկան հետ բնաւ չէր կրնար տեսնուիլ, եւ ոչ ալ իրեն կերակուր բերող քոյրերը կրնային անոր հետ խօսիլ: Վանքին բոլոր քոյրերը, զանի իբր ապաշխարող մը կամ ֆեֆէ դատաստանի տակ ձգուած ու բանտարկուած մէկը կը համարէին: Աս տիկնոջ՝ քերց վրայ պատճառած երկիւղն անանկ մեծ էր, որ անոր խցին առջեւէն անցնիլ ուղղուններն երեսին երեք անգամ՝ կը խաչակնքէին, եւ առանց բողբոլիքնին նայելու շուտով կ'անցնէին կ'երթային: Բայց աս դժբախտ տիկինն անընդհատ ցաւերէն, աղօթելէն ու պահելէն այնպէս նիհարացած էր, որ մարտիրոսի մը կերպարանք առած էր: Շատ տարիններէ ի վեր իրեն ծառայող քոյրը, տիկնոջ վրան անանկ գութ մ'ունեցած էր, որ երբեմն անոր վիճակին վրայ ծածուկ արցունքներ կը թափէր, եւ աբասուհւոյն շատ անգամ անոր համար միջնորդ կ'ըլլար:

() ր մը վանք ուրիշ դժբախտ մ'ալ բերուեցաւ, եւ աս տիկնոջ խցիան քովի խուցը, նոյնին բնակութիւն կամ իբր բանտ տրուեցաւ: Երկու դժբախտներն իրարմէ զատողը՝ փայտէ բարակ միջնորմ մըն էր, եւ մէկը մէկալին հառաչելն, լալն ու հեծելը կրնար լսել:

«Ո՛հ. Տէր Աստուած», կ'ըսէր առջինն ինք իրեն «քովի խցի մէջ ուրիշ զո՛հ մը կը հեծէ ու կու լայ: Ո՛հ. ինչպէս կրնան մարդիկ անմեղ արարածները չարչարելով եւ խեղճ վիճակի մը մէջ խռովելով ուրախանալ: Աշխարհքիս մէջ ինչ աստի-

ճանի անգութ եւ խիստ մարդիկ կը գտնուին եղեր: Անշուշտ իմ դժբախտ դրացիս ալ մարդկային անգթութեան անմեղ զո՛հ մըն է: Ո՛րչափ կը բաղձայի իր ցաւոցը մասնակից ըլլալ, զինք՝ մխիթարել ու քաջալերել, թէ որ միայն ինծի թոյլ տրուէր որ զինք տեսնեմ: Բայց ո՛հ... ո՛հ...»: Էս աչքէն արտասուքը կը վազէր:

Աս վայրկենիս մէջ իրեն ծառայող քոյրը՝ խուցը մտաւ: Եւ որովհետեւ դժբախտին աչացը մէջ արտասուքը տեսաւ, իր աբասուհւոյն խիստ հրամանաց դէմ, չկրնալով համբերել, անոր հետ սկսաւ խօսիլ: «Ո՛ր խեղճ ու դժբախտ տիկին», կ'ըսէր ցած ձայնով եւ ցաւակցութեան արցունք թափելով, «որչափ կը ցաւիմ քու վրադ: Ներէ ինծի, որ քու դժբախտ վիճակդ մեղմացնելու համար քեզի օգնութիւն մը ընելու վիճակի մէջ չեմ»:

Ասոր վրայ դժբախտ տիկինն ուրախութենէն ինքզինքը կորսնցուցած, խանդալատող քոյրը գրկեց, եւ ուրախութեան արտասուաց մէջ քօչեց. «Ուրեմն ինծի համար երկրի վրայ դեռ ամէն մարդկային սրտերը փակուած չեն եղեր»:

«Ո՛հ, թշուառ տիկին», պատասխանեց քոյրը «սիրտս ինչպէս կը շարժես: Ե՛ս ալ կը զգամ որ քու ցաւոցդ թեթեւութեան օգնական ըլլալը բարեգործութիւն մըն է: Բայց աբասուհւոյն հրամանը խիստ պատուէրը...»:

«Իսէի ինծի, որ իմ անբախտ դրացիս ո՛վ է, հարցուց թշուառ կնիկը:

«Որովհետեւ ինծի հարցուցիր, կը պատասխանէր քոյրը, «կ'ըսեմ որ ես զանի գեռ տեսած չեմ. որովհետեւ անոր ծառայողն ուրիշ քոյր մըն է, որ ինծի պէս լուութեան պատուէրին տակն ինկած է»:

«Իսէն կարելի չէ մի որ կարող ըլլամ անոր քովը երթալ», կը հարցնէր դժբախտը:

«Նոր քովը երթալ, որ այնպէս մեծ փութով գոցուած է», հարցուց քոյրը զարմացմամբ: «Սիրելի տիկին, ինչ խորհուրդներու մէջ կը պտտուի: Այս պիտի ազատութիւն մը ստուգիլ ոչ գուռ եւ ոչ ալ դժբախտ դրացիդ կրնայ յուսալ: Որովհետեւ ես մեր աբասուհւոյն խիստ սկիզբներն աղէկ կը ճանչընամ»:

Լսոր վրայ դուռը բացաւ եւ երթալ կ'ուզէր. բայց շուտով մը նորէն գոցելով եւ մէկ խորհրդաւ լից կերպարանօք դժբախտ տիկնոջ մօտենալով ըսաւ. «Բարի տիկին, կրնամ գաղտնիք պահել, եւ դրացւոյդ ալ կրնամ վստահիլ որ պիտի չմատնուիմ: Կը յուսամ որ զիս չէք մատնէր. որովհետեւ դժբախտներն ապերախտ չեն ըլլար: Քեզի գաղտնիք մը յայտնեմ որ տան մէջ միայն ինծի ծանօթ է, եւ ես ալ միայն դիպուածով իմացած եմ»: Աս ըսելով տիկնոջ ձեռքէն բռնեց եւ զինքը տախտակէ միջնորմին առջին տարաւ: «Սա տախտակին վրան եղած գամը կը տեսնես», կը հարցընէր, «աթոռի մը վրան ելլելու ըլլաւ անոր կը հասնիս: Ան գամը դէպ ի աջ դարձընելու ըլլաւ դուռ մը կը բացուի, ձախ դարձընես նէ կը գոցուի: Բայց նոյն դուռը միայն աս խցէն կրնայ բացուիլ ու գոցուիլ: Բայց զգոյշ եղի՛ր որ գաղտնիքը չմատնուի: Թէ որ մատնուելու ըլլայ իմ բանս կը բռննի: Միայն գիշեր ատեն պէտք ես դրացւոյդ երթալ եւ անոր հետ ալ կամաց խօսիլ: Յորեկ ատեն վրայ մարդ չհասնելուն բնաւ ապահովութիւն մը չունիս:

Իսոր քոյրն ասանկ խօսեցաւ, եւ անծանօթ տիկինն ուրախութենէն անոր վեղը փաթթուեցաւ եւ լուռութեամբ զանի իր սրտին վրայ կը ճնշէր, եւ որովհետեւ շարժած էր եւ չէր կրնար բերնէն խօսք արտաբերել իր արցունքներովը շնորհակալ կ'ըլլար: Եւ երբոր խօսելու կարողութիւնը նորէն ստացաւ, խցին մէջ ինքզինքը առանձին գտաւ:

Վիշերուան հասնելուն կը սպասէր, եւ գրեթէ հարիւր անգամ մեծ յուսով ան խորհրդալից դամին կը նայէր: Բայց կարծես թէ նոյն օրը գիշեր չէր ըլլար: Վերջապէս արեւը մտաւ, եւ անծանօթն անանկ կը համարէր որ արեւուն մանելն այնչափ տարիներէն ի վեր այսպէս գեղեցիկ եղած չունէր: Երեկոյեան ոսկեղէն վերջնալուսին գեղեցիկութեան պէս, իր յոյսը լաւագոյն ապագայի մը գեղեցիկ լոյսը կու տար: Այսչափ տարուան ցաւալից առանձնութենէն ետքը, իր դժբախտ դրացին տեսնելովը բարեկամ մը գտնելու կը յուսար, որուն կուրծքէն իրեն մխիթարութիւն մը կրնար յուսալ:

«Լիմակ ապահով եմ, եւ չեմ մատնուիր, ըսաւ ինքիւրեն անծանօթը եւ կանթեղը վառեց: Աթոռը դամին մօտեցուցած եւ վրան ելած ատեն ուրախալի ակնկալութենէն կը դողար: Գամը դարձուց, դուռը բացուեցաւ: Իր դրացին որ երեկոյեան աղօթքը կ'ընէր, յանկարծ սարսափման աղաղակ հանեց, եւ ծուրը դրած տեղէն ցատքեց եւ ոտք ելաւ:

«Մի վախնար, մի վախնար սիրելի դրացիս, գոչեց մեղմով, եւ բացուած դռնէն ներս դրացւոյն խուցը մտաւ:

«Ո՛հ, զով կը տեսնեմ», գոչեց ներս մտած ատենը, եւ վախէն ետ քաշուեցաւ: Հարկ եղաւ որ դուռը բռնէ, որպէս զի գետինը չթաւալի: Անծանօթ դրացին, որուն երկիւղը փարատած էր, կ'ուզէր

իրեն օգնութեան հասնիլ, բայց ասի ինքզինքը կորսնցընելով, աղաղակաւ մը նորէն իր խուցը փախաւ: Հոն որովհետեւ ոտքերը վախէն բռնուած էին, ինք զինքը աթոռին վրայ նետեց:

«Դուք ո՞վ էք», հարցուց դողալով իր դրացւոյն որ իր ետեւէն եկած էր, եւ հիմայ բարեկամաբար իրեն կը մօտենար: «Հոգի մըն էք, թէ ո՞վ էք», «Իզմէ մի վախնաք բարի տիկին, կ'ըսէր աղջիկն ընտանութեամբ:

«Տէր Աստուած դռն ինծի ողորմէ: Իրեն ձայնն ու իր կերպարանքն է. ինքն է, ինքն է», կ'ըսէր տիկինը սարսափմամբ, եւ մարելու մօտ էր:

«Օ՛խ զով կը համարէք դժբախտ տիկին», հարցուց աղջիկը քաղցրութեամբ:

«Ո՛հ, թող, թող զիս», պատասխանեց դժբախտը «Ինչ մտածեղիքս եւ ինչ գործեղիքս չեմ գիտեր», «Անունդ ի՞նչ է, ծնողքդ ո՞վ է», կը հարցընէր եւ դողալով պատասխանին կը սպասէր:

«Լեւոնս շեղինէ է եւ Յովհաննէս Վելֆելսպուրկ աղատ դքսին մէկ հատիկ աղջիկն եմ, իսկ մայրս, հոս աղջկան աչքէն արցունք մ'իջկաւ, «մայրս Գուռիկունտա կը կոչուի»,:

«Գուռիկունտա. ուրեմն Գուռիկունտա Պիպերինէն քու մայրդ է», հարցուց տիկինը զարմացմամբ: «Ո՛ մեծազօր Աստուած. կարելի բան է: Գուռիկունտա իմ մտերիմ բարեկամն, զոր ես նոյն ատենէն ի վեր մեռած համարելով կու լայի, քու մայրդ է: Ո՛հ եկուր բազկացա մէջ, եկուր որ իմ բարեկամիս դուստրը գրկեմ, եւ սրտիս վրան դրոշմեմ», այսպէս կ'ըսէր եւ աչքերէն ուրախութեան յորդ արտասուք կը թափէր:

«Իսկ դուք ո՞վ էք դժբախտ տիկին», հարցուց աղջիկը խիստ շարժած: «Դուք անշուշտ...: Բայց չէ ան պիտի չըլլաք:

«Լո՛ւ, այո՛ ան եմ զոր կը կարծես», պատասխանեց անծանօթը՝ խօսքն ընդմիջելով. «եւ Վալտերնի դժբախտ դքսուհին եւ քու մօրդ մտերիմ բարեկամն եմ»,:

«Դուք, դուք Վալտերնի դքսուհին», գոչեց աղջիկը զարմացմամբ: «Դուք. իմ հանգուցեալ մօրս աղնիւ բարեկամը, որուն վրայ մայրս այնչափ կը խօսէր եւ զանի Վալտերնի ամրոցին փլատակներու տակ թաղուած կը համարէր: Ո՛ բարի Աստուած, քու ճամբաներդ ինչ զարմանալի են:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը.

Դիտարտ վիճակ:

Շեղինէ իր խցէն աթոռը բերաւ, որովհետեւ ամէն մէկ խցի մէջ միայն մէկ աթոռ մը կար եւ իր մայրական բարեկամին քովը նստաւ, եւ մօրը պատմութիւնն սկսաւ:

«Իմ հանգուցեալ մայրս, ինչպէս որ ինք շատ անգամ կը պատմէր, ձեր կրակ առած ամրոցէն

գրեթէ հրաշքով աղատեցաւ: Հազիւ թէ քնացած էր մէյ մ'ալ յանկարծ աղաղակէ մ'արթնցաւ: Անկողնէն պատուհանին վազեց, դուռն նայեցաւ եւ ամէն բան հանդարտ էր: Աս տեսնելով նորէն անկողին մտաւ: Հազիւ թէ քունը նորէն իր վրայ պիտի տիրէր, պատուհանին տակը նորէն խիստ գըղգիւն եւ մարդկան ձայն լսեց: «Գունդիկունտա խաթուն», կը գոչէր հաստ ձայն մը, «մի քնանաք, հագուեցէք ու փախէք»: Ասոր վրայ նորէն հանդարտութիւն մը տիրեց: Ինք կը մտածէր թէ երկու անգամուան գըղգիւններն եւ առ աղգարարութիւնն ինչ պիտի ըլլայ: Ձարհուրելի բաներ իր միտքը կը պատէին: Անձկութիւնն այնչափ յառաջ գնաց որ ալ անկողնոյ մէջ չէր կրնար կենալ, այլ հագուեցաւ ու ոտք ելաւ: Թէ եւ օգը խիստ պաղ էր, բայց պատուհանը բանալով քառորդի մը չափ դաշտին վրայ կը նայէր: Շատ անգամ անանկ կու գար իրեն որ երբեմն հոս, երբեմն հոն փսփսալու եւ դէնքերու ձայներ կը լսէ: Միտքը դրած էր որ ձեզի վազէ եւ զձեզ արթնցնելով ամէն բան պատմէ: «Բայց չէ», կ'ըսէր ինք իրեն, «Պէտքաւ արդէն քիչ կը քնանայ, եւ հիմակ նո ալ անոր քունը պիտի խռովեմ: Չէ, ինք թող քնանայ, ես վար կը վազեմ եւ քուրդին ամէն բան կ'իմացնեմ»:

Ինք խցէն ելելէն ետքն, երբոր վար իջած եւ ամրոցին վարի ճամբաներուն հասած էր, դիմացը դիմակաւորեալ ասպետ մ'եղաւ, զօրաւոր բաղուկներովը զանի գրկելով ածապարեց գնաց: Ինք վախէն մարած էր, եւ արթնցած ատեն զինքը դաշտի մէջ պատգարակի մը վրայ գտաւ, զոր չորս հոգի կը տանէին: Բայց ինչ սարսափ դպաց, երբոր աչքը դարձուցած Վալտերին ամրոցը նայեցաւ, որուն վրայ նորէն մարեցաւ, որովհետեւ ամրոցը բոցերու մէջ էր:

Վորէն խելքը վրան եկած ատենը, ինք զինքն իր հայրենի երկիրներու մէջ գտաւ: Չինքը կրողները, զանի իր ամրոցը տարած էին: Մայրն երկրորդ առտու իր դուստրը ամրոցի մէջ այնպէս գունատած տեսնելով կը զարմանար: Մայրս ծանր հիւանդացաւ, եւ աս հիւանդութիւնն իր տկար մօրը վրան անանկ մեծ աղբեցութիւն ըրաւ որ ան ալ հիւանդանալով քանի մը շաբաթէն մեռաւ: Մայրս ալ արդէն մահուան մօտեցած էր, բայց իր կտրիճ հասակովը հիւանդութեան յաղթելով առողջացաւ: Բայց դժբախտ վիճակի մը մէջ էր, հայրն ու մայրը եւ իր սիրելի բարեկամն, որուն քով հիմայ միութարութիւն մը կրնար գտնել կորսնցուցած էր:

Ասոր վրայ քիչ մը վերջը հարուստ եւ զօրաւոր դուքս մը, Յովհաննէս Աւֆելսպուրկ, իր ձեռքը խնդրեց, ինք երկնցուց եւ անոր ամուսինն եղաւ: Տարի մը ետքը ես աշխարհքի լոյսը տեսայ: Մայրս ինչպէս ինք ինծի շատ անգամ պատմած է, զիս տեսած եւ սրտին վրայ ճնշած ատենը մեծ ուրախութիւն զգաց: Բայց հայրս իմ գոյութեանս վրայ բնաւ ուրախութիւն չզգաց: Չիս եւ ոչ տեսնել կ'ուզէր, որովհետեւ իրեն

մանչ դաւակ, աղջիկէ մը շատ աւելի բաղձալի էր: Ասի բարեսիրտ մօրս մեծ ցաւ պատճառեց եւ ինքիւն շատ անգամ կու լար: Շատ անգամ կ'աղաչէր Աստուծոյ որ իրեն արու զաւակ մը պարգեւէ: Աստուած անոր աղօթքը լսեց: Երեք տարուան հասած ատենս գեղեցիկ եղբայր մ'ունեցայ: Մօրս ուրախութիւնն անպատմելի էր: Ես ալ տղուն վրայ մեծապէս ուրախացած էի: Հայրս տղուն ծննդեան ատենը ճամբորդութեան մէջ էր: Ես դառնալէն ետքը դպեալը տղան իրեն ցըցուցած ատենը, ուրախութիւնն արտաքայ կարգի էր: Տղան բազկացը մէջ առաւ եւ սրտին վրայ կը ճնշէր: Աս օրուրէն ետքը հայրս բոլորովին տարբեր մարդ մըն էր: Օրուան մէջ շատ անգամ մօրս այց կ'եկէր եւ իր որպիսութիւնը կը հարցնէր, եւ քանի որ ատեն կ'ունենար տղուն հետ կը զբօսնուր: Ինծի հետ ալ յառաջուան պէս դժկամակ չէր, բայց ես իրեն հետ միշտ միօրինակ կը վարուէի եւ վարուեցայ, եւ հօրս մեր մէջն ըրած զանազանութիւնը, մօրս սրտին ցաւ մըն էր, որովհետեւ ինք զմեզ հաւասարապէս կը սիրէր:

Բայց հօրս ուրախութիւնն երկայն ատեն չտեւեց, քիչ մ'ետքը մեծ եւ անպատմելի ցաւի դարձաւ: Սիրելի եղբայրս քանի մ'ամիս միայն ապրելով, խիճք ստացաւ ու մեռաւ: Հօրս ցաւը չեմ կրնար ձեզի ստորագրել: Կը գաղանանար, կը կատղէր, կ'անիծանէր եւ ձեռքին ու ոտքին հանդիպածը կը նետէր եւ առջեւն եկածը կը կոտորէր: Խեղճ մայրս ցաւէն ու հոգէն կը հիւժէր, որովհետեւ հայրս զինքը խստիւ կը յանդիմանէր եւ տղուն հիւանդութեան պատճառը կը համարէր եւ մահուան պատճառն ալ խնամոց պակասութեան կու տար: Աս անիրաւ յանդիմանութիւնները մօրս սիրտը կը ծակծակէին: Թէեւ ինք ամէն բանին կը լռէր: Անբնական իր ներքին թախծութիւնն ու ցաւը զինքը հիւանդութեան անկողին ձգեց: Հայրս քիչ անգամ անոր քովը կ'երթար: Հիւանդ մօրս մէկ հատիկ միսթարութիւնը ես էի: Բայց ես դեռ տղայ մ'ըլլալով մօրս ինչ կրնայի ընել: Բայց մայրս քիչով գոհ էր: Իմ նայուածքս, կոտորած խօսքերս, շղիւս եւ արցունքներս իրեն համար բաւական էին: Օր մը մօրս անկողնոյն քովը ծուրն դրած էի եւ ինծի հետ կ'աղօթէր: Եւ երբոր աղօթքը լմնցաւ եւ ես «ամէն», լսելով ոտք կ'եկէի, հայրս դաժան կերպարանօք ներս մտաւ: Ես անանկ զարհուրած էի որ կը դողայի:

«Հիւանդի խցի մէջ միմալն ինչ պիտի ըլլայ», կ'ըսէր բրտութեամբ, եւ զիս թեւերէս բռնելով մէկ կողմը նետեց եւ ըսաւ «Երանի թէ ան սիրուն տղուն տեղ աս շատախօսը մեռնէր»:

Ի՞նչոր անդամներով կը դողայի եւ թէպէտ քարայտակ գետնի վրայ իյնալը զին ցաւեցուցած էր, բայց լալէն դադրած էի: Որովհետեւ երկրի վրայ մէկէ մ'այնչափ վախցած չէի, ինչպէս հօրմէս: Ճամբորդութեան մէջ եղած ատեն ինծի համար ամենէն, գեղեցիկ ժամանակն էր: Որչափ որ պղտիկ ալ էի նէ հօրս խիստ խօսքերուն խելքս կը հասնէր եւ նոյննորը մտաց մէջ անջնջելի կը դրոշմէին:

Հորս՝ հիւանդին խցէն ելելէն ետքը, մայրս, սկսաւ բարձրաձայն լալ ու հեծել: Անկողնոյ մէջ նստեցաւ որ զիս տեսնէ: Եւ որովհետեւ տեսաւ որ ես գեռ գետնի վրայ էի, իր բոլոր զօրութիւնը ժողովելով անկողնէն ելաւ եւ դողդոջուն ձեռքերով զիս գետնէն վերցուց: Զիս ոտքի վրայ կեցնելէ կ'ուզէր բայց ես չէի կրնար: Չորս կողմն քննեց եւ տեսաւ որ աջ կողմն կաղացած էր: Առանց բան մը խօսելու զիս անկողնոյ մէջ քոյն առաւ եւ իր ձայն տարովն երբոր աղախինն եկաւ, իմ կաղացած կողմն օղիով շիկել տուաւ: Մայրս աս վախէն ետքն, այնպիսի՝ զարհուրելի ջղաձգութիւն մ'ստացաւ, որ գերեզմանի վրայ կը տատանէր: Բայց Աստուծոյ օգնութիւնը վրայ հասնելով, բժշկաց վարպետութեամբը առողջացաւ:

Ես դէպքը հօրս վրայ բարերար աղօթեցութիւն մ'ըրաւ: Իր միմուսցող բնութիւնը փոխեց, մօրս հետ աւելի ընտանեւոր կը վարուէր, բայց ինծի հետ միշտ պաղ եւ անտարբեր մնաց:

Այլ երջի տարիները Հեննիկս Վալտէկ դուքսն իր որդւովը մեզի շատ անգամ այցելութեան կու գար: Հայր եւ որդի երկուքն ալ ընդհանրապէս բարի անուն մը չունէին: Մայրս աս այցելութիւնները չէր հաւնէր: Ա՛ղաղէր հօրս որ խոհեմութեամբ աս այցելութիւններն արգիլէ: Հայրս արդէն կուրացած էր եւ ըստ ամենայնի ներհակը կ'ընէր, մանաւանդ թէ աւելի կը յաճախէր: Ո՛հ, քանի որ ասոր վրայ կը մտածեմ՝ սրտէս արիւն կ'երթայ, զիս գրեթէ Հեննիկս Վալտէք դքսին որդւոյն կը ծախէր: Մեր նշանուիլը առանց մօրս ու իմ գիտնալուս արդէն եղած էր: Ես մօրս կողմը կը բռնէի, բայց աս բանն իմ եւ մօրս վրայ մեծ եւ նորանոր ցաւեր յառաջ բերաւ:

Հարսնիքը՝ տասնութեց տարուան եղած ատենս պիտի ըլլար, որ մօրս յանկարծ հիւանդանալովը ուշացաւ:

Որովհետեւ մայրս շատ ցաւեր քաշելով խիստ տկարացած էր, աս անգամ ցաւերու տակ ընկճեցաւ եւ տասնուչորս օրուան հիւանդութենէ ետքը մեռաւ: Իր մահուանէ քիչ մը յառաջ տրտմած հայրս մօրս խօսք տուաւ որ նշանը ետ կ'առնու:

Սիրելի մօր մը մահուան իմ վրաս պատճառած ցաւը, միայն անոր մահուանէ ետքը քաշած ցաւերովս կ'ուզեմ ստորագրել:

Սիրտս խորունկ վէրքէ մ'արդէն կ'արիւնէր երբոր առջի ցաւերուս վրայ նորն ալ աւելցաւ: Մտածէ մէջ մը՝ սիրելի՛ դքսուհի որ Վալտէք դուքսն ինչ աստիճանի մարդ է, որ խոստովանելով եւ սպառնալիք հայրս հոն հասցուց՝ որ մեռնելու վրայ եղած մօրս տուած խոստմանը անհաւատարիմ եղաւ: Նշանը նորէն արժէք ունեցաւ եւ ինծի ամուսին մը կը տրուէր ուստի որ կը գարշէի ու կը զարհուրէի: Կու լայի, կը հեծէի, կ'աղաչէի եւ զհայրս մօրս սիրոյն վրայ կ'երդունցնէի որ զիս ասանկ դժբախտ չընէ: Բայց քարասիրտ հայրս, որ զիս բնաւ սիրած չէր, արտա-

սուացս, աղաչանացս եւ երդունքներուս բոլորովին խուլ եւ անզգայ էր: Իմ առջիս միշտ աս խիստ խօսքերը կը դնէր թէ «ինք պիտի հրամայէ, իսկ ես պիտի հնազանդիմ»:

Արժաւով վրաս կ'իյնային, զիս բանտ դնելու կը սպառնային, եւ որովհետեւ ես հաստատութեամբ դէմ կը դնէի, սպառնալիքը ի դորձ դրուեցաւ եւ աս խուցը իմ բանտս եղաւ: Ի սկզբան աս բանտը վրաս զարհուրանք կը բերէր, բայց անպիտան մէկու մ'ամուսին ըլլալով աղատ ըլլալէս լաւագոյն կը համարիմ: Որովհետեւ աղէկ գիտեմ որ այսպիսի ակտերով լի մարդու մ'աչքը իմ անձիս վրայ չէ, այլ ան հարուստ կալուածներուն վրայ, որոնք երբեմն ինծի ժառանգութիւն պիտի իյնան: Ո՛հ, հօրս ըրածները դժբախտ բաներ են, իր մէկհատիկ աղջկան կեանքն ու երջանկութիւնը սրիկայ մարդու մը ընչափորութեան զօհել կ'ուզէ:

Ես խօսքերէն ետքը Հեղինէ՝ դքսուհւոյն բաց թեւերուն վրայ ինկաւ: Դքսուհին իր սրտակից բարեկամին Գունիկունտային քաշած վշտերուն վրայ իր սրտանց ցաւը յայտնեց, եւ Հեղինէին վրան ալ կը ցաւէր որ ասանկ ծաղիկ հասակի մէջ վշտաց դառն բաժաւ կը խմելու ստիպուէր է: Խեղճ աղջիկը մսիթարեց, ետքն իր պատմութիւնն սկսաւ:

Պիտի՛ր շարունակուի:

ԾԱՊԵՐ ՄԱՍԿՈՐԲԵՐՆ

Գ. ՍՈՒՆԵՐ

Շրթնառոր շուշամ (Antholyza):

Ես տեսաւ երկայնխողովակ ծաղիկ պսակովն եւ անկանոն վեցմասնեայ, դրեթէ երկու շրթունքով եղբնւրով եւ երկմասնեայ պատճով ուրիշներէն կը զանազանի:

Լթովպական Շ. (A. aethiopica): Սոխատեսակ արմատ, սրածեւ, երկայն, երկու կողմանէ դալարած տերեւներ եւ երկու ոտնաչափ ձողունի վրայ խիստ կարմիր ծաղիկներ ունի, Մայիսի, Յունիսի մէջ կը ծաղիկ: Արմատէն շատ դիւրաւ կը բազմանայ: Տերեւներն ու ձողունները թուռուլու սկսած ատեն, արմատէն մաս մը կը հանուի եւ ուրիշ տեղ կը տնկուի: Պարարտ եւ շատ աւազախառն հող կ'ուզէ. ձմեռը չափաւոր տաքցուած խցի մը մէջ պէտք է մնալ եւ չորիկէ բռնուիլ: Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի մէջ կը տնկուի եւ ջուր չխորուի մինչեւ որ տերեւները ցցուին:

Գեղակարմիր Շ. (A. cunonia): Սրածեւ, մէկ ոտք երկայն, փայլուն եւ եղբաւորեալ տերեւներով, մեծ եւ կառ կարմիր ծաղիկներ ունի, Մայիսի, Յունիսի մէջ կը ծաղիկ:

Մեծածաղիկ Շ. (A. ringens): Սրածեւ եւ ծալլուած տերեւներով եւ 2 ոտնաչափ բարձր ծիրանեկարմիր ձողունով եւ նարնջագոյն ծաղիկներով: Ասի քիչ մը կանաչ կը ծաղիկ, եւ պէտք է ձմեռը չորան տալու տեղ մ'ըլլայ: Գարնան խցին կամ ջերմոցին արեւ տեսնող տեղը պէտք է որ դրուին եւ քիչ ջրուին: Քիչ պարարտ բայց փափուկ հող կ'ուզէ, եւ ընձանակի հողի անտառի հողով խառնրդի մէջ ամենէն աղէկ յառաջ կու գայ, եւ իր արմատներով կամ տիւներով կը բազմացուի:

«Գրոքոս» (Crocus. քճ. Զաֆրան):

Այս տունը հաւատարմաբէ, վեցմասեան պտակ, գաւարած պորտ կամ կնիկ ունի եւ անբաժակ է:

Բաւն. Գ. (C. sativus). Աշնան կը ծաղկի, արեւելք առանց մշակութեան կը բուսնի, բայց Եւրոպային հարաւային մասը կը մշակուի: Այս տեսէ մը անընդմիջապէս գեղին եւ երկայնեղէճ ծաղկի մը կ'երևի, որուն երեք պորտերը քրքրումն յառաջ կը բերեն: Ծաղկիները գծածեւ եւ ծայրերունին կորած է:

Վարնանային Գ. (C. vernus) Հարաւային Եւրոպա կը բուսնի, բաւն քրքրումն պղտիկ է, տերեւները նեղ եւ մէջ տեղերը խոր են, ծաղկը շուշանագոյն եւ փափուկ գծերով բծաւորեալ եւ ծայրերին մծրուաւոր, եւ փոշւոյ անոթոց պէս երկայն կարմրագեղին պորտ կամ կնիկ ունի: — Պարտիկաց մէջ, ի մասնաւորի Հոլանտա մասը զանազան տեսակները, ճերմակը, գեղինը, կապոյտը կը գտնուի, եւ ամուսնեւորն եղները պտակի պէս կը տնկեն եւ գարնան կը ծաղկի եւ պարտիկաց զարդ մըն է: Եւ որովհետեւ այս ծաղկը շատ կերպարանաւորն կ'ըլլայ, նոյնն իր բնական գոյնովն ընդունելու համար, պէտք է ծաղկելու ատենը տեղը փոխել եւ ուրիշ տեղ տնկել, եւ այս գործողութիւնը արնկոյն բնաւ վնաս չ'ընէր: Իսկ տեղը հաստատուն մնացածներն ամէն երեք տարին մէյ մը պէտք է փոխադրել: Ծըլել տալու համար, աշնան ընծանակի մէջ 4—6 տոն կը տընկուի եւ խիստ պտղէն ազատ տեղ մը կը գրուի, Գեկտեմբերին եւ Յունուարին, չափաւոր տաքցումը խցի մը պատուհանին առջեւ կը գրուի եւ սոսկ կը ջրուի:

ՎԻՆՍԵՆՆ ՇՈՒՆՆԸ

(Վէր)

«Ա» շոգենաւը շոգայ շորս մեքենաներ ունի, որոնք մինչեւ հիմայ շինուած շոգենաւաց ընդգիծացող ջրոյն զօրութեան համեմատութեամբ ունեցած զօրութեանը երեքպատիկն է:

«Ա» մեքենաներուն կաթսաները վայրաշարժերուն կաթսաներուն նման են եւ 24 ժամու մէջ 30 տակառաչափ ածուխ կը սպառեն:

«Ա» շոգենաւին կաղմութեան վրայ յիշուած յատկութիւնները, նաեւ պղտիկ ըլլալովն ալ, համարտ ծովու վրայ, մինչեւ հիմայ տեսնուածէն աւելի մեծ արագութիւն կու տան. բայց մեծագոյն առաւելութիւնները աւելի ալեկոծեալ ծովու վրայ կ'երեւան, որովհետեւ անոր նոյն տեսնուած արագութիւնը, մինչեւ հիմայ շոգենաւաց ընկալեալ միջին արագութեան շատ աւելի է:

«Ա» նոյնին շինութեան համար գործածուած ատաղձը, բոտ մեծի մասին երկթէ ըլլալով կրակի վտանգն ալ անկարելի կ'ըլլայ, եւ նաեւ ներսերը մեծ ճշգրտութեամբ դոյուած առանձին առանձին միջոցները՝ գծախտութեամբ մը, կամ ուրիշ նաեւ հետ զարնուելու ատեն՝ սուղանելու վտանգը կը բաւնայ, որովհետեւ այս միջոցները մէկը կամ շատը ջրով լեցուելու ալ ըլլայ, դեռ ապահովութիւնը կորսուած չէ եւ վտանգի վախ չ'իյնայ: Նոյնպէս ալ իր ձեւովը որովհետեւ հովին եւ ալեաց չօչափմանը քիչ տարածեալ երես ունի, ալեկոծութենէ կամ մրրկէ ալ պահպանուելու մեծ ապահովութիւն կու տայ: Աս պատճառներէն կրնանք

կարծել որ այս շոգենաւը արտաքոյ կարգի ապահով է, իսկ մարմնոյն կամ կեղեւին դէպ ի ամէն կողմ կամարածեւ եւ ատաղձին լաւագոյն ըլլալով, ամէն արտաքին գիպաց կարելի եղածին չափ գիմագրութիւն ընելու կարողութիւն ունի, որով զօրութեան, ապահովութեան եւ գիւրաւ լողալուն նկատմամբ, ուրիշ ամէն տեսակ նաւերէ աւելի ապահովութիւն կը խոստանայ:

«Չ» եւս ու կաղմածքը շատ պարզ ու սիրուն են: Նաեւ ծանրութիւնն աւելորդութեամբ մը չափ որ թեթեւ է, այնչափ ալ մեծագոյն բեռ կրելու ընդունակ: Աս նաւը 200 տակառաչափ ածխով, 350 տակառաչափ ջուր շարժելու կարողութիւն կ'ունենայ: Առաջին կայարանին մէջ 20 հոգի ծանապարհորդ, եւ փոքր մեծագոյն ծրարներ կրնայ ընդունիլ:

«Ա» կարծենք որ մինչեւ հիմայ եղած նաւագնացութեան տեսողութեան նաեւ տեսողութիւն մը բողձալի է, եւ այս եղանակաւ շինուած նաւով, կրնանք այս վախճանին ալ հասնիլ: Թէ այսպիսի նաւ մը միայն ծամբորդներ, նամակներ, եւ մեծագոյն բեռեր առնելու ալ զբաղի նէ, որոնց համար՝ ծամբորդութեան տեսողութիւնը կարծեւ ապահով ըլլալուն, բնականապէս քիչ մը աւելի ալ կրնայ վճարել տրուիլ, ան տեսն կրնանք մեծ յաւաք սպասել որ այս գիւտը մինչեւ հիմայ եղած սուրհանդակի շոգենաւներէն աւելի վարձատրելի պիտի ըլլայ:

Անդղիային արեւելեան ծովեզերաց վրայ եղած փոքր, ապտուած արագութիւնը յառաջ չբերաւ: Մէկ ժամու արագութիւնը միջինը առնելով 12 ժամական մղոն էր: Նաեւ երկու ծայրերն ալ ջուրը կը շօշափէին: Նաեւ յառաջ շարժիլը, ալեաց շարժումը յառաջ չէր՝ բերեր, այլ միայն ջրոյն վրայ ափսոսած խորութիւն մը կը ձգէր: Նաեւ մէջի օդոյն շարժումը, փորձի ատենը կատարեալ կը շարունակէր, եւ Գարենհայդի ջերմաչափը 65 ստորձան կը ցուցնէր: Աս շոգենաւը շինողները, այս փորձով դո՛հ եղան, եւ իրենց ձեռք զարկածը՝ նաեւ մեծագոյն ծանապարհորդութեան ալ համաձայն համարեցան:

ԲՈՎԱՆԳԱՊԻԹԻՆ ԳԻՏՈՒԹԵՆՑ ԵՒ ԱՐՈՒՆԱՅԻՆ

Մարմնայ կրթութեան վրայ:

Զօրութիւնը զարգացնելու համար գլխաւոր կրթութիւններն են Ոստում կամ Ցառքել, Վաղբ կամ Ընթացք ու Ըմբշամարտը:

Ոստում կամ բարձր կամ ցած դրուած սահմանի (գերան կամ չուան) վրայէն եւ կամ առանց սահմանի գոց սրունքներով եւ կամ գերանի մը կռթնելով փոսի մը եւ այլն վրայէն կ'ըլլայ: Աս վերջի կրթութեամբ սրտատուութիւնը կ'աւելնայ ու մարմնի ուղիղ հաւասարակշռութեան կը վարժի: Ասով նաեւ կրծոց ջիւղերը, բազուկներն ու ձեռքերը կը զօրանան: Տասնուհինգ մինչեւ քսան ոտք բարձր տեղէ մը ոստումը բաւական բան կը համարուի: Աս կրթութեամբ ալ արի ու աներկիւղ ըլլալ կը վարժուի: Կենաց մէջ ասոր գործադրութեան շատ առիթներ կրնան պատահիլ: Գէպ ի երկայնութեան ոստումը փոսէ կամ առուէ մ'անցնելու կը ծառայէ: Աս ալ մարմնայ հաստատութիւն կու տայ ու զանկա պիւրակոր կ'ընէ, որովհետեւ ցառքելու համար հարկաւոր է զիստերն ու սրունքները միշտ ձիգ բռնել: Գոց սրունքներով ոստման մէջ աղոց մըցել կու տան, ով որ քիչ ոստմամբ նպատակին կը հասնի, ան կը յաղթէ: Մէկ ոտքի վրայ ոստումը սրունքներն ու ծնկուքներուն յօդուածները զօրաւոր ու դիւրակոր կ'ընէ, ասոր խիստ

շատ հաւասարակութիւն պէտք է: Պէտք է ջանալ որ աջ ոտքով սկսուի, ու ձախ ոտքով դադարուի:

Վաշտ, Կա՛ ընթացք (course) մարզուս առողջութեան պահպանութեան համար ամենաօգտակար ու ամենէն բնական մարմնայ շարժում մըն է, արտաքին կարգի անդամներն ու թոքերը կը զօրացնեն: Վազքը շատ տեսակներ ունի:

1. Չէշ-ֆաշ (course de chevaux) երբոր շատ հոգի որոշեալ նպատակի մը հասնելու համար կը վազեն: Նորավարժերը իսկապէս քիչ հեռաւորութիւն ունեցող տեղ մը, ետքէն անոր կրկինն ու երեքսկիւր արշաւել կու տան:

2. Խըլ-ֆաշ (longue course), ասիկա շատ աշխատեցուցիչ է, բայց ասով երիտասարդները շուտ ու շարունակ քարելու կը վարժին: Աս կրթութիւնը միայն աշնան ու ձմեռը պէտք է ընել: Յաւաջը թան վազելու սկիզբը, զգեստները կը հանեն: Վազելը ընդհանուր է ետքէն նորէն կը հագուին ու քիչ մ'ատեն ալ անդին ասդին կը պտըտին մէկէն ի մէկ ցուրտ չառնելու համար:

3. Բաշ-ֆաշ (course de traîneaux) շատ աւելի դուարձար ու զօրացուցիչ է: Սառած լճի մը վրայ բաշ-իւրով ընկեր ընկերի հետ կը մրցի: Յաւաջ անցնելու համար ընկերը մէկ կողմէն ձգելու կը ջանան ու ամէն տեսակ հնարք կը բանեցնեն: Աս առողջարար կրթութիւնն այնպէս զուարճար է որ մարդ իր կենաց բոլոր աշխատութիւնները կը մոռնայ: Գարձեալ գերեմարը, աշխարհկը ու ասոր նման ուրիշ խաղերը մեծ զուարճութիւն կը պատճառեն, մանաւանդ զիշերուան իրիկունները, ասով անձրեւն ու ձիւնը մարդ կը մոռնայ ու ձանձրութենէ կը փախչի, ու պէտք է նայիլ որ երիտասարդներուն քով աս ձանձրութիւնը ամենեւին մոռնայ չգտնէ:

Բիշ-ֆաշ (lutte) ալ նմանապէս սքանչելի մարմնայ կրթութիւնն է: Երկու երիտասարդներ իրարու բազկէն կը բռնեն եւ իրար գետին ձգելու կ'աշխատին: Աս խաղին էականն ակոյեանն ետ մղելն ու հրաժարել տալն է: Կամ թէ զինքը վեր վերցնելու կ'աշխատին, մինչեւ որ ալ ինք զինքը չկարենայ պաշտպանել. եւ կամ ակոյեանը գետինը կը ձգեն, ու իրարմէ կը բաժնուին կռիւր նորէն սկսելու համար. ով որ երկուրդ անգամ իր ակոյեանը գետին կը ձգէ, ան կ'ըլլայ յաղթան: Երբ որ մէկը ձեռաց մէջ խնձոր կամ գաւազան մը կը բռնէ, ու մէկայլ կ'աշխատի անոր ձեռքէն առնելու: Ընթացմարտը մարմնայ բոլոր անդամները արտաքին կարգի կը զօրացնեն: Ասպարէզը հասարակօրէն կամ թանձր մարզագետինն եւ կամ խորունկ ցանած բարակ աւազ կ'ըլլայ: Ըմբիշները նախ եւ յառաջ վրաններէն աւելորդ զգեստները կը հանեն ու թշնամական կռուէն ու բռնցի հարուածներէն եւ այլն կը հրաժարին: Ըմբիշները ոչ իրարու մազերէն եւ ոչ ալ զգեստներէն, հապա միայն մերկ մարմինէն կրնան բռնել: Մարմնայ զօրութիւն ու յաջողակութիւն տալու համար, զիսաւոր երեք կրթութիւններ կան, 1. Լողալ, 2. Դեմքել ու 3. Մագլել:

Որքան լաւ է աշխատ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒԼԻՍ 12

Պատերազմի ասպարէզ:

Յունիսի 24ին Մինչիոյի քով եղած ճակատին վրայէն մէզն ու մթութիւնը թնդանութեամբ մուխին հետ հետցնեալ փարատեցաւ: Երկու հակառակորդ բանակները նոյն ճակատին մանրամասն պատմութիւնը պաշտօնական կերպով հրատարակեցին, բանակներու մէջ եղած զանազան աղգաց լրագրներէն թղթակիցներն ալ իրենց գիտութեան համեմատ բաւական

ընդարձակ տեղեկութիւններ իրենց խմբագրութեան խաւրցին: Աս ամէն ծանօթութիւններն առջեւնիս ունենալով՝ կը համարձակինք անարիւնահեղ ճակատին վրայ յապահով ու ստորգտորագրութիւն մը մեր ընթերցողաց առջեւ դնել:

Ինչպէս նախնիքս թուով ծանուցած էինք՝ Աւստրիական զօրքը Մաճենդայի ճակատէն ետեւ սկսած էր արտաբանօք Լոմպարտիայէն ետ քաշուիլ, ու Մինչիոյէն աստին կենդրոնանալ, ուր բոլոր արամագրելի զօրքն ասդին անդին ժողվելով՝ յարմար առթի կը սպասէր դեռ միշտ աւելի բազմաթիւ հակառակորդին դէմ՝ յարձակողականը նորէն սկսելու: Իսկ Գաշնաւորաց զօրքը՝ փոխանակ զանոնք հալածելու ու ասով ջրցրկնելու, Լուգ. Կարդէնին շրջահայեաց առաջնորդութեամբ բոլորը մէկտեղ առանց բաժնուելու յառաջ կ'երթար եւ Յունիսի 24ին՝ Քիեզէ գետէն ասդին անցնելով, Գաւգիլինէն բարձր ու ամուր տեղը բանակեցաւ, ալ թեւէր Գաւգիլինէնու վեցընելով իսկ ձախը՝ Գաւգիլինէնու վրէժնուցնելու Գաւգիլինէնու գէպ ի Տեսենդանայ բանակեցան: Աւստրիացիք ասի լրտեսութեանց ձեռքով իմանալով ուղեցին յանկարծ վրան հասնիլ ու թշնամին ան դիրքին մէջ զարնել, մտածելով որ իրենք իրենց կռնակը ընդարձակ դաշտ ու ամուր բերդերը կ'ունենան, որոնց մէջը ձախողութեան ատեն կրնան ամրանալ, իսկ թշնամին կռնակն անմիջապէս Քիեզէ գետն ունենալով չկրնար ուղածին պէս շարժիլ եւ եթէ յաղթուելու ըլլայ բոլորովին կ'ոչնչանայ: Ուստի որոշեցին որ 23ին Մինչիոյ գետն անցնին, ամփոփ Գաւգիլինէնի վրայ քաշն ու 25ին Քիեզէի քով ձախատ մը տան: Իրօք ալ որոշուած օրը Աւստրիական երկու բանակները 7 զօրաբաժնի բաժնուած Վալեճիոյի ու Ալպիոյի առջեւէն Մինչիոյ անցան, ու իրիկուան դէմ սպարապետի տեղակալ Պենետէք իր ութերորդ զօրաբաժնովը Բոցցոլինէնի բռնեց, սպարապետի տեղակալ Սլաւոնի կոմսը հինգերորդ զօրաբաժնովը Սլոբերինոն, Գլաւ Կալաւ կոմսն առջի զօրաբաժնով՝ Գալլիանան, Շվարցեմպերկ իշխանը երրորդ զօրաբաժնով՝ Կուխտիցցոլուն եւ Շաֆիուց հեծելապետն իններորդ զօրաբաժնով՝ Գաստելիֆերտուն: Պենետէք ալ թեւէր կը կազմէր, Սլաւոնի ու Գլաւ Կալաւ շուրջ հեծելապետին հրամանատարութեան տակ՝ կենդրոնն, իսկ Շվարցեմպերկ ու Շաֆիուց՝ Վիմիֆէն թնդանութեան ամուրջնորդութեան տակ՝ ձախ թեւէր: Յոպել իր եօթներորդ զօրաբաժնովը Վոլչա կեցաւ իրեւ կենդրոնի պահեստ. եւ Վալկ իր տասնութերորդ զօրաբաժնովը Չերեզարա կեցաւ ձախ թեւի պահեստի զօրք ըլլալու համար: Ամոյն 24ին առաւօտը ժամը 9ին կերակուր ուտելէն ետեւ, Բոցցոլինէնու մինչեւ Ալեխիցցոյ (5 մղոն) տարածուած զօրքը կենդրոնանալով՝ ու ամփոփուելով՝ ձամբան դէպ ի Գաւգիլինէն պիտի շարունակէր եւ իրիկունը ճակատի դիրք առնուր պիտի որպէս զի 25ին առտու կռուի սկսի:

Բայց դաշնակիցք՝ զինուորական լրտեսութիւններով եւ գլխաւորաբար ամէն տեղ տարածած ծածուկ լրտեսներուն ձեռքով, Աւստրիացոց միտքն իմանալով կանխեցին ու իրենք ալ 23ին առաւօտը կանուխ ժամը 2ին ձամբայ ելան դէպ ի Մինչիոյ՝ Աւստրիացիները հոն տեղը դարձելու համար: Կարուքնին հրամանին համեմատ Վիկտոր Իմանուէլ բոլոր բիւնանդեցի զօրքովը Բոցցոլինէնի վրայ քաշեց, Պարակէ տ'Էլլիէ Սլոբերինոյի վրայ, Մաք Մահոն Գալլիանայի վրայ, Նիլ Կուխտիցցոյի վրայ եւ Գանրուպեր՝ Մետուլի վրայ: Ամոյն 24ին առտունց կանուխ Աւստրիացոց հասան երբոր ասոնք դեռ տարածուած երկնցած դիրք մէջ էին: Ժամը 3ին Պարակէ տ'Էլլիէին ու Սլաւոնի կոմսին յառաջապահները սկսան իրարու կրակ տալ, որն որ կամաց կամաց բոլոր գծին տարածուեցաւ ու ժամը 8ին ճակատն ամէն կողմը բռնեցաւ: Գաւգիլինէն թեւէր եւ իրենց գլխաւոր զօրութիւնը Սլոբերինոյի վրայ նետեցին, այսու ամենայնիւ երկայն ժամանակ քայլ մը յառաջ չէին կրնար երթալ յետ որոյ որ ուսմբերն իրենց նոր թնդանութեամբ 3000 քայլ հեռուէն յաջողութեամբ Աւստրիացոց վրայ կը հասցնէին: Երկու աւստրիական ջոկատներ մինչեւ ժամը 11 երեքսկիւր թշնամայն բոլոր յարձակումները մեծ կոտորած ընելով ետ մղեց ու անոր բոլոր ջանքերը պարտալի հանեց: Կարուքնին անձամբ եկաւ աս անակնկալ արգելքին

պատճառն իմանալու, Նիին ու Գանրուպերը Պարակետ շիրիկին զօրաց օգնութեան կանչեց. Վիկտոր Էմմանուէլէն Յանսի ու Տուրանտու զօրապետներն ուղեց, զօրաց երկու բաժիններ (Ֆուրէյնին ու Գամուհին) զանազան կողմերէն կողմնակի Սոլֆերի-նոյի վրայ խաւրեց ու Լապէօֆ զօրապետին ալ հրամայեց որ բոլոր թնդանօթները կենդանացուցած անոնց շարժումնե-րուն օգնէ: Աստուծոյն գրեթէ ճակատը որոշեց. Սլա-տիոն իրեն հինգերորդ զօրաբաժնովը նեղ մտաւ եւ բանակէն իրեն ուրիշ օգնութիւն մը չգալով՝ յուսահատական պատե-րազմը սկսաւ. երեք անգամ՝ բարձունքներէն ետ մղուեցաւ, երեք անգամ՝ նորէն զրաւեց, եւ երբ որ կոտորածէն իր զօրքը զգալապէս նուազեցաւ ու տկարացաւ՝ կամաց կամաց ամէն մէկ տունն ու ամէն մէկ քայլը յամառութեամբ պաշտպանելով դէպ ի Կալիֆիանոյ ետ քաշուեցաւ: Յոպել եօթներորդ պա-հետի զօրաբաժնով՝ օգնութեան հասաւ, բայց ուշ. Սոլ-ֆերինոն Գաղղիացիք արդէն ժամը 4ին բռնած էին, ուստի Սլաւոնին զօրաց ետ քաշուիլը միայն պաշտպանեց:

Երբ որ Նաբոլէոն իր զօրաց մեծ մասովը Սոլֆերի-նոյի դէմ կը պատերազմէր, Գաղղիացւոց ալ թեւը Մագ Մահոն՝ նոյնպէս կանուխ կուխիցցողոյի դէմ պատերազմը բացաւ, մինչեւ Մետուէլ յառաջացած աստրիական քանի մը զնդերը զարկաւ, մինչեւ կուխիցցողը մզեց ու Մե-տուէլի եւ կուխիցցողի մէջ տեղն եղած Ռեպեքայ գեղը բռնեց ամբարցաւ: Նոյն միջոցին Շաֆիոյ՝ Գաթիէ-կոֆերտոյէն ու Շվարցեմպերի կուխիցցողոյէն ելելով սկսան յառաջ քալել: Ռեպեքայի առջեւ Գաղղիացիք Շվարցեմպեր-իին ընթացքը կեցուցին ու հոս ալ սկսաւ կատաղի պատերազմը: Իրկու կողմն ալ երկայն ատեն աս կետին համար յա-մառութեամբ կուռեցան, շատ անգամ իրարմէ առին, շատ ան-գամ կուռը կը դարձեր եւ կորսնցնողը ետքէն յարձակումը նորէն կը սկսէր: Շվարցեմպերի՝ պահետի զօրաբաժնին մէկ մասն օգնութեան առաւ եւ անրնհետ նոր նոր օգնութիւն ընդունող Գաղղիացւոց առջեւ հաստատութեամբ կեցաւ բայց յառաջ երթալը անկարելի էր: Կը սպառէր որ յառաջուն հրամանին համաձայն Յետուէլը հեծելապետը ձիաւորներով պիտի գայ ճամբան դիւրինցնէ եւ Լիկուէնշայն իշխանը Մանուայ-էն՝ Գաղղիացւոց կողմն վրայ պիտի յարձակի, որով ստուգիւ-անոնք նեղ կը մտնէին, սակայն երկուքն ալ չերեւցան: Շվար-ցեմպերիին յառաջ երթալն արգելուելով՝ Շաֆիոյ ալ չկր-ցաւ յառաջ երթալ: Այսու ամենայնիւ կէսօրէն ետքը ժամը 3ին Վիկտորին թնդանօթապետը նորէն յարձակուել հրաման տուաւ յուսալով որ սպասուած երկու զօրապետները կու գան, բայց աս անգամ ալ յոյսը պարագայ ելելով եւ ձախ կողէն նեղուելով՝ յարձակումն օգուտ մը չունեցաւ:

Աս միջոցին Գաղղիական զինուոր բանակը Նաբոլէոնին առաջնորդութեամբ՝ Սոլֆերինոյէն Կալիֆիանա քալեց, եւ Մագ Մահոն իրեն բանակովն անոր ընթացքին կ'օգնէր: Աս փէտը ճակատը պիտի որոշէր, անոր համար երկու կողմն ալ բոլոր ճիգերնին կը թափէին նոյնը բռնելու: Աւստրիացւոց կայսրն անձամբ հոս եկաւ, զօրքն ինքը ճակատը կը տանէր, վտանգաւոր տեղեր, գնդակներու անձրեւի տակ կը կենար որ-պէս զի իրենները քաջալերէ: Իրկու անգամ յարձակեցան Գաղղիացիք, երկու անգամն ալ կոտորածով վաճառեցան, ան ատենը Նաբոլէոն բոլոր զօրքը պահեստովը վրան քալեցուց ու Մագ Մահոն՝ նոյնպէս իրեն բանակովն ու պահեստովը սկսաւ դէպ ի աս կետը յառաջ շարժել: Աւստրիացիք չկրցան աս կրկին զօրաւոր յարձակումներն ետ մղել ու ժամը 5ին Գալիֆիանոյէն ալ սկսան կամաց կամաց ճակատած ետ քա-շուիլ ամէն մէկ քայլը յամառութեամբ պաշտպանելով:

Աս միջոցին օտարախիւի փոթորիկ մ'եղելով երկինքը մթնոց ու հեղեղաբար անձրեւ ու խոշոր կարկուտ սկսաւ տեղալ, որով երկու կողմն ալ կէս ժամ կուռը դադրե-ցուցին:

Աւելի յաջող էր Աւստրիացւոց ալ թեւը, ուր Պենե-տեք զօրապետն իր ութերորդ զօրաբաժնովն (հալիւ 25,000 զօրքով) Բիեմնիցեւոց բոլոր զօրքն (60,000 մինչեւ 70,000 զէմ) կը պատերազմէր: Նաբոլէոնին հրամանին համաձայն Վիկ-տոր Էմմանուէլ 24ին առտուանց կանուխ սկսաւ Փոցցոյէնկոյի

վրայ քալել. իր առջի եւ հինգերորդ զօրաբաժններն ան գեղը խաւրեց, երրորդ զօրաբաժնը Փեպիերայի վրայ, ուրիշ բաժին մ'ալ Մատոննա տեղա Սքորերոյայի վրայ: Ժամը 5ին Սան Մարգրիտի ու Բոցցոյէնկոյի մէջ տեղ յառաջապահներն իրա-րու զարնուեցան ու կուռն սկսաւ. Բիեմնիցեցիք կա-տաղաբար կը պատերազմէին եւ կը ջանային գէթ առա-տրիական զօրքը բաժնել, բայց Պենետեք անոնց կենդրոնին վրայ քալելով զանոնք սուկնեցով բլուրէ բլուր մինչեւ Ռի-վալլեւ, միեւն եւ ետքէն կողմնակի ճամբայ մը բռնելով՝ Սան Մարգրիտի մտաւ գեղեցիկ բարձրաւանդակի մը վրայ ամրացաւ ու կը սպառնար թշնամոյն կուռն առնելու: Մոլար զօ-րաբաժնին ջոկատ մը օգնութեան հասնելով՝ Բիեմնիցեցիք երկու անգամ Սան Մարգրիտի բարձրաւանդակի վրայ յարձա-կեցան, երկու անգամն ալ կոտորածով վաճառուեցան, Գուք-քիարի զօրաբաժնը Մոլարի օգնութեան հասաւ ու Բիեմնի-ցեցիք երրորդ ու չորրորդ անգամ մ'ալ յարձակեցան բայց միշտ վաճառուեցան եւ յոգնած Ռիվալլեւ քաշուեցան: Ան ատեն Վիկտոր Էմմանուէլ վերջի ճիգն ընելով բոլոր բիեմնի-ցեցի զօրքը ժողկեց, Սոլֆերինոյի վրայ գաղղիացւոց օգնու-թեան խաւրածն ալ ետ կանչեց ու բազմութեամբ հինգերորդ անգամ Սան Մարգրիտի վրայ յարձակեցաւ: Աս անգամ Բիե-մնիցեցիք իրենց պարտաւորն ու բազմութիւ թնդանօթներու օգնութեամբ կրցան թշնամին քշել ու բարձունքը բռնել, զորն որ Աւստրիացիք ամբողջ օրն արտաքոյ կարգի յամառութեամբ կը պաշտպանէին: Սակայն եւ այնպէս Աւստրիացիք զարհուրեցի կրակով մ'ասոնց վրայ յարձակելով զանոնք վաճառեցին ու տե-ղը նորէն բռնեցին:

Պենետեք այսպիսի յաջողութեանց մէջ եղած ատեն Գաղղիացիք Սոլֆերինոն ու Կալիֆիանա առին ու Աւստրիաց-ւոց զօրքը պատուելու կը սպառնային, միւս կողմնէ Աւստրիաց-ւոց ձախ թեւին վրայ Վիկտորին թնդանօթապետը երեք զօրա-բաժնիներով Ռեպեքայի առջեւ բռնուած էր չէր կրնար յա-ռաջ երթալ՝ Գաղղիացւոց զինուոր բանակը կուռն կէս զար-նելու համար, մանաւանդ թէ ետքէն Մագ Մահոն, Գանրուպեր ու Նիլ իրենց բոլոր զօրութիւնն անոր դէմ թափեցին, որ ալ յառաջ երթալու յոյս չէր կրնար ունենալ: Փրանկիսկոս Զովսէփ կայսր աստեանելով ետ քաշուելու հրաման տուաւ եւ Աւստրիական զօրքն աս հրամանը մեծ պաղարիւնութեամբ ու կարգաւորութեամբ շարունակ կուռելով գլուխ հանեցին, բայց բերդերն ու բարձր տեղերը մինչեւ երկրորդ օր բռնած կեցան եւ թող չտուէին Գաղղիացւոց որ Սոլֆերինոյէն ու Կալիֆիա-նայէն յառաջ երթան:

Ասոր վրայ բնականապէս Պենետեք ալ, որն որ յաղթու-թեամբ յառաջ կ'երթար պէտք էր որ ետ քաշուի: Իբրոր ի-րեն կայսեր հրամանը բերին, շատ այլայլեցաւ ու լալով՝ Էմմա-նուէլ խոյսէր, ըսաւ: Այսու ամենայնիւ տեսնելով որ Վիկ-տոր Էմմանուէլ Գաղղիական զօրքէն ալ օգնութիւն տուած մեծագոյն բազմութեամբ նորէն յարձակում մ'ընելու կը պա-տրաստուի, անկից փախչիլն իրեն զինուց նախատնը համարե-ցաւ, ուստի յարձակման սպասեց, Բիեմնիցեցիք ու Գաղղիա-ցիք զարհուրեցի թնդանօթներու կրակով ամէն կողմանէ յար-ձակեցան: Սակայն Պենետեք 24 թնդանօթով ու 12 վաշտե-րով վրանին գնաց ու բարձունքէն վաճառեց: Անկէց ետքը իրեն յաղթող հրաման տուաւ կամաց կամաց ետ քաշուելու, ժամը 9ին հրացաններու կրակը դադարեցաւ, Պենետեք Բոցցոյէնկոն մինչեւ ժամը 10 բռնեց եւ մթին անկեց ալ քաշուեցաւ, եր-կրորդ օրը Մինչիոյէն անպին անցաւ, ուր միւս զօրքն ալ քա-շուած էր: Գաղղիացիք առջի իրիկուսն բռնած տեղերը կեցան առանց քայլ մ'աւելի յառաջ երթալու:

Աս եղաւ Մինչիոյի ճակատին վախճանը: Գաղղիացիք նորէն ճակատին տեղը բռնեցին եւ Մանչիէօն ըսածին նայելով՝ 4 դօրը, 30 թնդանօթ աւար առին եւ 6000 զերի բռնեցին: Դայմէն ըսածին համեմատ ասի Լարոպայի ամենէն մեծ ու արիւնհասեղ պատերազմներէն մէկն է: Հինգ միլոն գծի մը վրայ 300,000 զօրքէն աւելի (իրը 160,000 Աւստրիայի, 150,000 Գաղղիայի եւ 60,000 Բիեմնիցեցի) 16 ժամ՝ դիմացէ դիմաց անցած զարհուրեցի որոտումներով իրար կը ջարդէին: Մանչիէօ, Գաղղիացւոց կ'ըսուէր՝ 12,000 զինուոր եւ 720 պաշտօնակալ

մեռած ու վերադարձ կը դնէ, հինգ զօրապետ վերադարձեցան (որոնցմէ Օփէ՝ քիչ մը ետքը վերբէն մեռաւ), 7 զնդապետն է 6 զնդապետն տեղակալներ մեռան: Ուրիշ գաղղիական լրացողները իրենց կորուստը 20,000էն աւելի կը համարին: Բիւն-մանդեցիք իրենց կորուստը 5,525 մեռած ու վերադարձ կուտան: Իսկ Աւստրիացիք 12,421 վնասուր ու 580 պաշտօնակալ մեռած ու վերադարձ: Ջարհուրելի՝ թիւ մը, որուն առջեւ մարդ կը սոսկայ: Այսու ամենայնիւ արեւելով ներկուած ու դիակներու կոյտերով ծածկուած ճակատը հետեւութիւն մը չունեցաւ: Աւստրիացիք ուղղաձիգն չյաջողցուցին բայց բան մ'ալ չկորսնցուցան, որովհետեւ առջի օրուան տեղը նորէն դարձան կեցան, իսկ Վաղղիացիք անշուշտ կրած մեծ կորստէն արգելուած քայլ մը յառաջ չգացին, չհալածեցին թշնամին, որ ալ ճակատի մ'անկարող ընեն: Նոյն իսկ Վալէսքի իշխանը, երբ որ ճակատէն ետեւ միջնորդութեան խօսքեր կ'ըլլային՝ յայտնեց որ Սոլֆերինոյի ճակատն որովիչ բան մը չեղաւ, որ միջնորդութիւնները կարենան տեղի ունենալ:

Աւստրիացիք Միւնիխէն ասդին անցնելէն ետքը՝ Յունիսի 28ին Վերոնայի քով ու բերդերու մէջ քաշուեցան, դիւրութեամբ ան կողմերը նոր զօրքեր բերել տալով: Բանակին մէջ կարգաւորութիւններ ըրին, քանի մը զօրապետներ փոխեցին եւ նոր ճակատի մը կը սպասէին: Իսկ Վաղղիացիք 28ին Նաբոլէոն իշխանին 35,000 զօրքը (որոնցմէ 12,000 Գոսկանայի են) համեմէն ու բանակին հետ միասնալէն ետեւ տեսնելով որ Աւստրիացիք Միւնիխ գետէն քաշուած են՝ ամառային 1ին անարգել գետն անցան: Վալէսքի բանակեցան՝ Աշխիդ զօրաբաժին մը թող տալով, որպէս զի Մանդուայի վրայ հսկեն, ուրիշ զօրաբաժին մ'ալ Պրեշիա՝ Գիրոլի անցքերը դիտելու համար: Բիւնմանդեցիք ասոր վրայ անմիջապէս Բեսքիերան պաշարեցին, Արտար Վաղղիացին քանի մը պաշտօնակալներու հետ օդապարիկով ելաւ քաղքին դիմը իմանալու համար եւ կ'ըսէ որ պղծելի դրօշով մը նշան կուտար որ կողմը գնդակով ծեղու: Երկու օր քաղաքը գնդակով ծեղեցին եւ հետեւութիւն մը չունեցաւ: Ամառային Աւստրիացիք անգամ մը դուրս յարձակեցան, զիւրեք տեղերէն վնասեցին, եթէ թշնամութեամբ աւար աւելին, ուրիշ քանի մը թշնամութեան դատեցին եւ երկու գուռ մարտակ գերի առած ետ դարձան: Երկրորդ օրը նորէն դուրս ելան բայց Բիւնմանդեցիք չգտան: Իսկ Կարիպալտին Գիւպէ տիւնի զօրապետին հետ միշտ վերի կողմը կը պարտէր, կ'ուզէր Գիրոլին Կարաա լճին միւս կողմն անցնել՝ Բիւնմանդեցիք ամեն կողմանէ պաշարելու համար, բայց իրեն զօրքը Գիրոլի սահմանի մօտ երկու անգամ Գիրոլիներէն զարնուեցան ու կորստով ետ վաճառեցան:

Նաբոլէոն Վաղղիայէն նորանոր զօրք իրեն քաշած ու նոր ճակատի մը եւ աւելի եւս բերդերու պաշարման ամէն հարկաւոր բաները հոգացած ատեն, միւս կողմանէ Ալբիոնի ծովուն վրայ թշնամութիւններն ալ սկսան: Իր ահեղ նաւատորմը՝ 57 նաւէ բաղկացած Անգլիայէն ստիպուելով՝ Անգլիալիէն հանեց ու ամառային 2ին Իստրիայի Լուսին Բիւրքոյի կղզին տարաւ, ուր 10,000 զօրք ալ ցամաք հանեց: Անկէց կը պատրաստուէր Վենետիկը գնդակով ծեղել: Ամառային 7ին Իսթ-Բիւրքոյ կը կոչուի նաւը Ծառա գնաց ու Ռատու վաճառական նաւն կ'ուզէր զորն որ Աւստրիացիք գերի բռնած էին, եւ երբ որ յառուին սկսաւ քաղաքը գնդակով ծեղել, բայց բերդի ու Գուրգադանէ նաւին թշնամութեան արդէկ պատասխան տալով՝ մէկ ժամէն վնասուած ստիպուեցաւ ետ քաշուիլ: Երկրորդ օրը Աւստրիացիք կայսեր հրամանաւ Ռատու ետ տուին: Ուրիշ եւսայտիկ նաւ մը Վերուայի կղզիները մտնեցաւ, եւ ծովեզերաց թշնամութեան գնդակով ծեղելու քաշուեցաւ:

Ամեն ամենուն մոտադրութիւնը պատերազմի սպասելի վրայ ուղղուած՝ ամէն օր մէկ նոր հարուածի մը կը սպասուէր, երբ որ յանկարծ ամառային 7ին հեռագիրները Եւրոպայի ամէն կողմերը փայլալի շուտութեամբ տարածեցին որ շէտ-պաշտ-է-է:

Լուդ-Նաբոլէոն՝ Սոլֆերինոյի ճակատէն ետեւ աւելիներ կը փնտռէր Աւստրիայի մօտենալու: մէկէն վերադարձ գերի ինկած աւստրիական պաշտօնակալները ետ խաւերից, յայտնելով

որ գերեփոխութիւն ընել կը բաղայ: Ամառային երկուքին Ռապան հարկաւորապէս Վրիւնէ կայսեր օգնական զօրապետին զբուռածքով մը Վալէսքի գնաց՝ Վալլեան սպարապետին զնդապետ Վինտիլիցի իշխանին մարմինը խնդրելու, որն որ Սոլֆերինոյ պատերազմի մէջ՝ իր գնդին գլուխն անցած ինկած էր: Նաբոլէոն պատուով հարկաւորապէս ընդունեցաւ, մեռելին իբրեւ շքադիր գաղղիացի զօրապետ մ'ալ խաւերց՝ Փրանկիսկոս Յովսէփ կայսեր համար նամակ մը տալով եւ յանձնելով որ իր կողմանէ շնորհակալ ըլլայ՝ Վաղղիացուց գերիներուն ցուցուցած անպետական մարդավարութեամբ համար: Ամառային 7ին Ֆիլթորի զօրապետը նորէն Փրանկիսկոս Յովսէփայ՝ նամակով մը խաւերց, որ քանի մը շաբաթուան համար զինադադար կ'առաջարկէր: Երկու ժամ կայսրը զօրապետին հետ խօսեցաւ եւ դրած պայմանները ընդունուելէն ետեւ հինգ շաբաթուան համար զինադադար որոշուեցաւ, եւ ամառային 8ին Հէս թշնամութեամբ ու Վալլեան սպարապետն անոր ստորագրեցին: Աս դէպքն անսովորապէս էր եւ բոլոր Եւրոպայի ապշուեց, ոչ Պրեշիան, ոչ Լոնտոնի եւ ոչ Բեռլինի կառավարութիւնն ասոր նկատմամբ բան մը գիտէին: Ամէն մարդ եւ գիտաւորաբար Փարիզ սկսան խաղաղութեան մեծ յոյսեր ունենալ: Մալթա՝ ժողովուրդը կը զգուշացնէր աս տեսակ յոյսերէ եւ պատերազմին շարունակութեան աւելի վախ կը ցուցնէր, այսու ամենայնիւ ժողովուրդն կարծիքն հաստատուեցաւ: Նաբոլէոնին առաջարկելով երկու կայսրները ամառային 11ին Վիլլաֆրանքա իրարու հետ տեսնուեցան եւ այսօր ամառային 12 երկու վեհապետները երկու կողմանէ ընդունուած Խալաք-Խալաք պայմանագրով ստորագրեցին: Ինչ եւ աս ընդունուած պայմանները հեռագիրը մեղի դնու չէ ծանուցած: Առ հասարակ կ'ըսուի, ու հաւանական է, որ երկու կողման համար պատուաւոր խաղաղութիւն պիտ'որ ըլլայ:

Ինք չեղեցուք որ ինչ պատճառաւ Նաբոլէոն աս անակնկալ առաջարկութիւնն ըրած է, դանազան պատճառներ կը տրուին, որոնք ամէն ալ կրնան հաւանական ըլլալ: Վերջի ժամանակները Իտալիայի մէջ տաքութիւնն արտաքին կարգի սատարի էր, անանկ որ զօրքը դալկացած էր, եւ ջրի մեծ պակասութիւն կը կրէր: Գարձեալ Թուրքոսներուն պատճառաւ զօրաց մէջ ժանտախտի պէս հիւսնալութիւն մտած էր որն որ Վաղղիացուց մեծ կանտորա՝ Մանդուայ ու Բեսքիերայ ճակատներուն պատճառաւ ալ ժանտախտն ու եգիպտական աւազ ցաւը բանակին մէջ ճարակեցան: մէկ խօսքով դաշնակցաց զօրքը խեղճ վիճակի մէջ էր, եւ եթէ երկայն ատեն ան տեղերը կենար բոլորն ալ առանց պատերազմելու: Հիւսնալութիւններէ միայն պիտի ջարդուէր: Միւս կողմանէ Իտալական խնդիրը՝ Քահանայապետական երկրին պատճառաւ շատ կը կընճրէր կոր: Բայց ամենէն աւելի Պրանկիսկոս շարժումները Նաբոլէոնն անհանգիստ կ'ընէին: Պրուշի կառավարութիւնը Մալթեզայի ճակատէն ետքն իր զօրքը պատերազմի ոտքը դրած էր եւ կ'ուզէր կուռնուելուն մէջ մտնել: Բայց յառաջագոյն իր միջնորդութիւնը Լոնտոնի ու Բեռլինի քաջհիմներուն հաղորդեց զանոնք զործակից ըլլալու հրաւիրելով, բայց յայտնելով միանգամայն որ եթէ իրենք մեջը մտնել չուզեն՝ ինք առանձին իր միջնորդութիւնը պիտ'որ ընէ: Ասոր ալ ինք պատրաստութիւն կը տեսներ, հետեւեալ Գերմանական դաշնակցութեան 4 բանակները պատերազմի ոտք հանել տուաւ, ու ինք զինք անոնց վերին հրամանատար առաջարկեց: Լոնտոն ու Բեռլինի քաջհիմները կամ առանձին չմտալու համար եւ կամ Պրուշին միջնորդութիւնն ընդունելի տեսնելով զործակից ըլլալու հաւանած էին եւ կը պատրաստուէին երկն ալ մէկտեղ պատերազմողներուն կէտէ՝ ըսելու: Նաբոլէոն ուղեց կանիւլն ու առանց անոնք բանը լմնցնել, որուն Աւստրիա սիրով հաւանեցաւ, որովհետեւ ան երեք տեղութեանց եւ գիտաւորաբար Պրուշին ընթացքին վրայ շատ նեղացած էր: Ասով երեք միջնորդ տեղութիւններն ապշած մնացին: Պրուշի պատրաստութիւնները դեռ կը շարունակէ:

— Հուլիսի մեծափառ թագաւոր Ռապար (ծն. 1799) ամառային 10ին վախճանեցաւ եւ իրեն յաջորդեց իր որդին Կարլոս Լուդովիկոս Լեզինէոս ծն. 1826 Մայ. 3: